

Szolcsányi János

SZEGEDI SZIKRA GYÚJTOTTA FEL AZ '56-OS FORRADALMI LÁNGOT

Hazánkban 1956. október 23-án a forradalom és szabadságharc nemcsak Budapesten tört ki, hanem ezen a napon szinte varázsütésre az ország többi egyetemi városában is egyszerre vonult az utcára a politikai változásokat követelő elégedetlen tömeg. Debrecenben halt meg a forradalom első áldozata. A debreceni Kossuth Lajos utca és Vörös Hadsereg útja kereszteződésében kora este hét óra tájban az államvédelmi karhatalom vezetőinek utasítására eldőrdült október 23. első sortüze, mely három tüntető életét oltotta ki. A tüntetés Debrecenben reggel tíz óra körül indult a Kossuth Lajos Tudományegyetem előtti térről. Székelyhidi Ágoston egyetemi hallgató a főépület lépcsőjénél felolvasta a húsz pontból álló követelést, mely a Néplap 1956. október 23-i rendkívüli kiadásának tudósítása szerint többek között az ország szuverenitásának helyreállítását, sajtószabadságot, Rákosi Mátyás felelősségre vonását, Nagy Imre visszavételét a vezetésbe, a halálbüntetés eltörlését politikai ügyekben és a Kossuth-címer visszahozását követelte. A három-négyezerre duzzadt tömeg jelszavakat skandálva, forradalmi dalokat énekelve, transzparenszekkel vonult a belvárosba, ahol még a délelőtt folyamán elhangzott a '48-as márciusi ifjak forradalmi verse, a Nemzeti dal, és Görbe János színművész szavalta el a Nép nevében című másik, tette serkentő Petőfi-verset. A tüntetés célja az volt, hogy a húszpontos követelést eljuttassák a város és megye vezetőihez, és elintézzék azok kinyomtatását. A forradalmi események további részletes leírása megtalálható a Szokolczai Attila és Á. Varga László által

szerkesztett *A vidék forradalma* című könyv I. kötetében, mely az 1956-os Intézet Budapest Főváros Levéltára támogatásával 2003-ban jelent meg Budapesten. A kötetben az is megtalálható, hogy „Debrecen a szegedi diákküldöttek forradalmasították”. Dokumentumokkal bizonyítható az az eddig visszhangot nem kapott tény is, hogy Debrecenen kívül Sopron, Budapest, Veszprém, Pécs, Győr, Miskolc, Gödöllő, Mosonmagyaróvár és Eger egyetemi és főiskolai hallgatóit és oktatóit szintén a szegedi diákküldöttek forradalmasították. Ne felejtjük el ugyanis, hogy az '56-os forradalom első fővárosi dokumentuma, a Budapesti Műszaki Egyetem Határozat című kiáltványa, mely október 22-én jelent meg az egyetemisták követelésének 14 pontjával, a következő szavakkal kezdődik: „Csatlakozunk a szegedi egyetemisták javaslatához és megalakítottuk az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem MEFESZ szervezetét.” A Műszaki Egyetem többezres hallgatóságának részvételével lezajlott, DISZ által összehívott gyűlésen történekről Lipták Béla egykori résztvevő Csoda a műegyetemen című írásában a következőképpen emlékezik meg:

„A gyűlés úgy indult, mint ahogy a gyűlések általában. Mondják a magukét, mint a színházban, mi meg oda se figyelünk. (...) Valami kavarodás van az elnöki emelvény mellett. A szundikálók felébrednek, a beszélgetők elhallgatnak. Szokatlan látvány ez a zűrzavar az ilyen előre megrendezett gyűlésen. Feszülten figyelünk, s ekkor egy hang hallatszik a kavarodásból: A szegedi MEFESZ-t képviselem, engedjete a mikrofonhoz. ... Míg a párttitkár szól, mindannyiunknak ugyanaz jár az eszében: Ez a srác megőrült! Minimum kicsapják az egyetemről, de lehet, hogy börtönbe kerül ... Istenem, ez is megőrült! – fut át az agyamon, amikor Mécs Imi tapsolni kezd az előttünk lévő sorban ... A teremben teljes a fejetlenség... A terembe riporterek érkeznek, filmfelvevő gépek zakatolnak, reflektorok gyulladnak, s a kis szegedi kemény hangja betölti a termet: Műegyetemisták, magyarok! Hozom a szegedi egyetemisták üzenetét, s hozom a Szegeden tanuló lengyel diákok üzenetét is! Nektek itt ha-

zudnak! Lengyelországban most söpör végig a szabadság szele... Aztán felolvassa a szegedi egyetemisták követeléseit, majd mintha elakadt volna, elcsuklik a hangja, már-már sírva fakad, mikor halljuk, hogy szaggatottan, majdnem dallam nélkül a Himnuszt kezdi énekelni. Mint benzinbe dobott láng, úgy terjed a teremben az ének, s mire végére érünk, új emberekké váltak ezek az átszellemült arcú, könnyes szemű, vigyázzba merevedett diákok..."

A Mefesz, a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szervezete 1956. október 16-án alakult meg Szegeden, mint az első olyan szervezet a Rákosi Mátyás nevéhez kötődő diktatúrában, mely szervezeti szabályzatában deklarálta függetlenségét az akkori kommunista párt (MDP) és annak ifjúsági szervezetétől (DISZ). Hogyan volt ez lehetséges? Mi történt Szegeden október 13. és 23. között? A szegedi diákok kezdeményezésének vagy a Nagy Imre körüli reformerek átgondolt szervezőmunkájának eredménye volt nemzetünk dicső forradalma? Budapest, Nagy Imre, Maléter Pál, Pongrátz Gergely, a „pesti srácok”, Corvin köz, Széna tér és '56 többi emblematikus hőséhez és színhelyéhez miért nem sorolják – jórészt nem is ismerik – az '56-os Szegedet, Debrecent és Kiss Tamást, a Lipták Béla fenti idézetében sorsdöntő szerepet betöltő szegedi joghallgatót? Lássuk először vázlatosan, mi történt Szegeden az október 23-át megelőző tíz nap alatt. Részletes leírása megtalálható Kiss Tamás Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége 1956 – Szeged (Belvedere Kiadó, Szeged, 2002) eredeti dokumentumokkal, bírósági jegyzőkönyvrészletekkel gazdagon illusztrált és igen tárgyyszerűen megírt kötetében, de sokat támaszkodom személyes élményeimre is, mivel elsőéves orvostanhallgatóként életre szólóan lelkembe égett e magasztos napok élménye és lelkesedése. Az első szikra, mely cselekvésre buzdított, egy névtelen budapesti bölcsészhallgató levele volt, mely október 13-án érkezett egy szegedi joghallgatóhoz. A magyar diákokhoz szóló felhívás az orosz nyelv fakultatívva tétele céljából összefogásra és szükség

esetén október 22-re sztrájkfelhíváshoz való csatlakozásra szólított fel. Még aznap Kiss Tamás, Lejtényi András és Tóth Imre joghallgatók további kezdeményezést indítottak el egy független diák-érdekvédelmi szervezet megalakítása céljából. A következő két napon széles körben megvitatták és tanulmányozták ennek jogi lehetőségeit, majd tájékoztatták elképzelésükről Perbíró József dékánhelyettest és Baróti Dezső rektort. Természetesen mozgolódásuk tudtára jutott az egyetemi DISZ vezetőségének is, akik gyors döntéssel október 16-ra diákgyűlést hívtak össze az Ady téri Auditórium Maximumba, feltehetően azért, hogy kezükbe vegyék a kezdeményezést. A délutáni órákban azonban a diákklubban összegyűlt hallgatók úgy döntöttek, hogy új érdekszervezetük, melyet előbb MEFSZ-nek, majd Mefesznek neveztek el, a DISZ-től függetlenül működjön. Az Auditórium Maximum este zsúfolásig megtelt mintegy ezer hallgatóval. A DISZ-vezetők nem tűntek fel a kezdés időpontjában, mivel későbbi vallomásuk szerint a pártbizottságon az egyeztetések elhúzódtak. Így Kiss Tamás lett a levezető elnök és társaival együtt szavazásra bocsátotta a DISZ-től független MEFSZ szervezet létrehozásának tervét. Ezt a javaslatot a jelenlévők nagy lelkesedéssel megszavazták. A Mefesz-program érdekvédelmi pontjai megvitatása csakhamar átcsapott olyan politikai követelések megfogalmazásába, mint a szovjet csapatok kivonása, a Varsói Szerződés felbontása, Farkas Mihályék nyilvános tárgyalása, a pécsi uránbányák visszaadása, Nagy Imrét a vezetésbe stb. Október 17-én a szervezők Diáktestvéreink című csatlakozásra való felhívást küldtek szét az ország egyetemére „A szegedi MEFSZ” aláírással. Ezen a napon Budapesten az MDP Politikai Bizottsága is megvitatta a szegedi helyzetet, és a megoldás kidolgozására Marosán Györgyöt akarták Szegedre elküldeni. Ő azonban erre csak akkor vállalkozott volna, hogyha felhatalmazást kap tűzparancsra. (Kahler Frigyes: *Sortűz Szegeden. Szegedi Műhely* 1998/1–4., 17. oldal). Gerő Ernő távollétében Ács Lajos, az MDP központi vezetőségének titkára nem járult hozzá a tűzparancs engedélyezéséhez, így a kérdés kezelése elodázódott. Október

18-án a szegedi Mefesz képviselői Budapesten a 20-ára tervezett szegedi gyűlés elnökének szeretnék volna felkérni Nagy Imrét, de sikertelenül keresték. Jártak a DISZ-központban és Szalai Bélánál, az MDP KV titkáránál. 19-én Bohó Róbert a Petőfi Kör küldötteként Szegedre érkezett. Mindezen fórumok képviselői igyekeztek a szegedieket lebeszélni önálló szervezet létrehozásáról. Október 20-án, szombaton az újabb nagygyűlésre már a Mefesz hívta meg a hallgatókat és oktatókat az Ady téri előadóba. Nagy Imre helyett Perbíró József dékánhelyettes elnökölt. A gyűlésről a Magyar Rádió hangfelvételt készített, mely rögzítette a szervezeti szabályzat vitáját és a megfogalmazásra kerülő pontokba szedett követeléseket. Október 21-én, vasárnap délelőtt a Dugonics téri diáklubból volt az a sorsdöntő összejövetel, melynek a két nagygyűlésen kívül jómagam is tanúja voltam. Máig érzem azt a lelkes, de feszült hangulatot, ahogy 20-30 fiatal föl-alá járkálva, kisebb csoportokban vitatkozva megfogalmazta azt az aggályát, hogy mindazt, ami eddig történt, egy pillanat alatt el tudják tiporni, hacsak nem sikerül a Mefeszt és a pontokba szedett követeléseket az országban minél hamarabb szétterjeszteniük. A szervezők ekkor határozták el, hogy önként jelentkezőket küldenek az ország többi egyetemére és főiskolájára. Fontos momentum volt annak megfogalmazása is, hogy a Mefesz jelezze szoros együttműködési készségét a munkásfiatalokkal is. Ezért szükségesnek tartották, hogy küldöttek keressék fel a gyári fiatalokat. Példamutatóan álltak az egyetemisták mellé az egyetem vezetői, elsősorban Perbíró József, Baróti Dezső és Fodor Gábor profeszszorok, akik nem csupán részt vettek a hallgatók nagygyűlésein, de például Abrudbányai Iván részére rektori kocsit biztosítottak, hogy Pécsre utazzon. Meggyőződésem, hogy ez az önfeláldozó, kockázatos, merész gyűjtő hatású diákkezdeményezés, melyet azon az október 23-át megelőző héten a szegedi Dugonics téri diáklubból pár nap alatt sikerült hazánk egyetemi fiatalsága körében szétterjeszteni, hasonló tett volt, mint a '48-as márciusi fiatalok Pilvax kávéházból elinduló forradalmi tűzgyújtása. A Gerő által irányított pártvezetőség éppen ez idő alatt Titónál

Jugoszláviában tartózkodott, az SZKP levéltárából rendelkezésre álló dokumentumok szerint pedig az SZKP Központi Bizottsága elsősorban a lengyelországi poznani tüntetésre való válasszal, valamint az MDP KV vezetőségen belül dülő hatalmi harcban Nagy Imre szerepével, és részben a Petőfi Kör tevékenységének megítélésével volt elfoglalva. Mikojan és Szuszlov jelentése alapján október 24-én már úgy ítélték meg a helyzetet, hogy hibázott a magyar kommunista pártvezetőség, mivel késett, és csak október 23-án adott ki tűzparancsot.

A forradalom szikrája Szegedről pattant ki, mivel október 16–21. között nem csupán reformgondolatokat, hanem pontokba foglalt politikai követeléseket először itt fogalmaztak meg, és ezek megvalósításához a párttól (MDP, DISZ) független szervezetet alapítottak, országos szintű aktív cselekvési programmal. A küldöttek késedelem nélküli szétrajzása vezetett országos szintű forradalmi megmozdulásokhoz és azok betetőzéséhez, nevezetesen olyan közismert eseményekhez, melyek Budapesten október 23-tól a forradalom és szabadságharc kitöréséhez vezettek. Szegeden akkor senki sem gondolt fegyveres harcra, de a naivan elképzelt rendszerváltás végrehajtásának realitására igenis gondoltunk. A szovjet csapatok 1955-ös ausztriai kivonulása után és a Szovjetunió XX. pártkongresszusát követő Rákosi és Farkas eltávolítása alapján úgy éreztük, hogy Nagy Imre vezetésével van reális lehetőség arra, hogy széles körű országos mozgalommal, tüntetésekkel, sztrájkokkal járó felkeléssel kivívhatjuk az ország semlegességét, szuverenitását, és hozzáfoghatunk egy demokratikus, ideálisan elképzelt se nem kommunista, se nem kapitalista országépítéshez.

Szegedi szikra nélkül valószínűleg nem lobbant volna lángra az '56-os forradalom és szabadságharc kitöréséig felhalmozott tetemes gyűanyag. A láng mindig messzire világít, de az idei jubileumon ne feledkezzünk meg a szikráról sem, mint ahogy a '48-as márciusi fiatalokról sem feledkezzünk meg soha.